

NOVA EKONOMSKA DIPLOMATIJA

MOGUĆNOSTI I IZAZOVI

CIVIS
CIVIS

Asocijacija
Nevladinih
Organizacija
Jugoistočne Evrope

GRUPA AUTORA

NOVA EKONOMSKA DIPLOMATIJA — MOGUĆNOSTI I IZAZOVI

Izdavač

Asocijacija nevladinih organizacija Jugoistočne Evrope — CIVIS
Dositejeva 4/IV, 11 000 Beograd, Srbija
Tel: 011 26 21 723, Fax: 011 26 26 332
www.civis-see.org

Za izdavača

Mirjana Prljević

Glavna urednica

Mirjana Prljević

Lektura

Marina Đorđević

Dizajn i priprema za štampu

Marko Zakovski

Stručna redakтура i korektura

Mirjana Prljević

ISBN 978-86-908103-3-8

Štampa

Čigoja štampa, Beograd

Tiraž: 1.000

Izdavanje ove knjige pomogla je

Švajcarska agencija za razvoj i saradnju u Srbiji

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

**Swiss Agency for Development
and Cooperation SDC**

**State Secretariat for
Economic Affairs SECO**

Partneri projekta

Fondacija za mir i rešavanje kriza
Ministarstvo ekonomije i regionalnog razvoja Republike Srbije

SADRŽAJ

5	Mirjana Prljević EKONOMSKA DIPLOMATIJA U FUNKCIJI STRATEŠKOG POZICIONIRANJA ZEMLJE
9	Vladimir Gligorov DIPLOMATIJA U PRIVREDNO MEĐUZAVISNOM SVETU
13	Duško Lopandić EKONOMSKA DIPLOMATIJA I PRIBLIŽAVANJE SRBIJE EVROPSKOJ UNIJI – OD PRIDRUŽIVANJA DO INTEGRACIJE
17	Zoran Stanojević ZAŠTO EKONOMSKE DIPLOMATE MORAJU DA BUDU STALNI SAGOVORNICI MEDIJA I ZBOG ČEGA TO VEĆ NISU
21	Jelena Marjanović EKONOMSKA DIPLOMATIJA NA DELU
27	Austrija NADA KNEŽEVIĆ
35	Belgija – Beneluks SRĐAN CVIJIC
45	Francuska IVANA STANKOVIĆ
53	Hrvatska IVANA IVKOVIĆ
59	Italija BOJAN STEVANOVIĆ
65	Japan ĐORĐE MAKIĆ
75	Kanada VUKAŠIN DŽELATOVIĆ
81	Makedonija ALEKSANDAR NIKOLIĆ
91	NR Kina ZORAN ĐORĐEVIĆ
101	Sjedinjene Američke Države MILOMIR OGNJANOVIĆ
109	Slovenija DRAGANA ĐURICA
117	SR Nemačka ALEKSANDAR IVKOVAC
125	Rumunija DUŠAN ZARUBICA
133	Rusija MARJAN BOŽOVIĆ
141	Turska FILIP ŠANOVIĆ

EKONOMSKA DIPLOMATIJA U FUNKCIJI STRATEŠKOG POZICIONIRANJA ZEMLJE

Transformacija međunarodnih ekonomskih odnosa nakon perioda Hladnog rata dovela je do novina i na polju ekonomske diplomatije. U trenutku kada globalizacija, kao rezultat novog svetskog procesnog sistema, donosi jačanje uloge nevladinih faktora u ekonomiji, kao što su akteri iz oblasti biznisa i civilnog društva, stvara se polje delovanja nove ekonomske diplomatije. Nove u pogledu načina funkcionisanja, metoda delovanja i formi sprovođenja državne ekonomske politike.

S druge strane, strateško pozicioniranje jedne zemlje danas je nezamislivo bez dobro organizovane i mudro usmerene mreže ekonomskih diplomata u funkciji dugoročno uspešnog razvoja zemlje. Pozicioniranje koje spada u marketinšku tehniku u ovoj formi podizanja na strateški nivo, objedinjava interne i eksterne ekonomske odnose jedne zemlje, pružajući njenim posrednim i neposrednim činiocima značajna saznanja i odgovore na pitanja: kako zemlju učiniti atraktivnijom za ulaganja, kako uspešno realizovati mnogostruka strateška partnerstva, kako uspostaviti kontinuiranu komunikaciju sa mestima moći i donosiocima odluka u svetu visokog biznisa, kako najpovoljnije ponuditi proizvode i usluge svoje zemlje. Svesni činjenice da pozicioniranje nije ono što ste vi učinili za svoj proizvod (u ovom slučaju vašu zemlju), već ono što ste učinili u odnosu na potrošačevu svest u odnosu na poimanje vašeg proizvoda, zadatak pred jednom vladom nije nimalo lak. Sigurno je samo to da je to cilj vredan svake pažnje, dobre pripreme i jasne strategije na najvišem državnom nivou.

U odgovoru na pitanje zašto su nam danas neophodni dobro koordinirani i usklađeni odnosi ekonomske diplomatije i strateškog pozicioniranja jedne zemlje neophodno je napomenuti da se ovim odnosom uspešno kreiraju *barijere* u odnosu na konkurenciju - posebno u odnosu na susedne zemlje, ali i osnažuju i osiguravaju sopstvene pozicije na duži rok - kako pregovaračke tako i finansijske. S druge strane, to omogućava lakše korišćenje taktičkih metoda snalaženja u kriznim situacijama, otvaranje vrata kapitalu *ka i iz* zemlje, ubrzavanje protoka informacija od najvećeg značaja, te zaštitu od političkih upliva u ekonomiju.

Jasno treba istaći sledeće. Po samoj definiciji reči, *diplomacija* predstavlja ustanovljen metod uticaja na odluke stranih vlada i ljudi putem dijaloga, pregovora i drugih mera, i danas se, više nego ikada ranije, bavi menadžmentom relacija između država i između države i drugih učesnika. Njen podsistem, *nova ekonomska diplomatija*, je proces ostvarivanja ekonomskih ciljeva sredstvima diplomatije, nezavisno od toga pribegava li ona ili ne ekonomskim instrumentima radi njihovog dostizanja.

Karakteristike današnje ekonomske diplomatije umnogome govore na koji način je treba postaviti i usmeriti. Četiri su njene glavne osobine: višestepenost, novi učesnici i institucionalni okviri u kojima oni deluju, koordinacija i centralizacija ekonomsko-diplomatskih aktivnosti, i inovativnost.

SRĐAN CVIJIC

EKONOMSKI SAVETNIK, BRISEL, BELGIJA - BENELUKS

Belgija, Holandija i Luksemburg spadaju u red najotvorenijih ekonomija na svetu i, zahvaljujući pre svega geografskom položaju ali i kombinaciji istorijskih preduslova i pionirskog mentaliteta lokalnog stanovništva, igraju značajnu ulogu u evropskoj i svetskoj ekonomiji. Kako bi se ocenio značaj zemalja Beneluksa u globalnom smislu potrebno je imati u vidu i istorijsku perspektivu - Belgija je bila prva zemlja u svetu koja je u XIX veku prošla kroz proces industrijalizacije, Holandija, u osnovi poljoprivredna zemlja, je jednu petinu nacionalne teritorije ljudskim radom „povratila“ od mora i kasnije od poljoprivrede napravila najmoderniji vid industrijske proizvodnje, dok je Luksemburg bio i ostao nezaobilazan finansijski centar. Pored viševjekovnog iskustva u međunarodnoj trgovini, Holandija i Belgija stvorile su uslove za poslovanje izuzetno privlačne za ulaganja pa stoga zauzimaju 5. i 6. mesto na svetu prema ukupnom broju stranih direktnih investicija. Na teritoriji manjoj od Srbije, Belgija, Holandija i Luksemburg imaju jednu od najrazvijenijih multimodalnih transportnih mreža na svetu, jedine dve evropske luke među prvih 20. na svetu po tonaži karga (Rotterdam i Antwerpen) i mnoga dostignuća koja potvrđuju da je svaki pedalj teritorije u potpunosti iskorišćen u službi ekonomskog i opšteg društvenog razvoja.

Izuzetna otvorenost ekonomija Beneluksa podrazumeva i veliku zavisnost od stanja svetske ekonomije što ne znači i potpunu ranjivost u periodima krize. Negativni efekti fluktuacije na svetskom tržištu ublažavaju se diversifikovanošću industrijske, poljoprivredne i uslužne baze ovih zemalja, izuzetnom prilagodljivošću jedne od najobrazovanijih radnih snaga u svetu, i naročito agilnošću i hrabrošću ovdašnjih preduzetnika, koji reaguju u skladu sa lokalnom poslovicom „ne vredi čekati da brod uđe u luku ako niste poslali drugi po njega“. Uvek su spremni da ako tržišna realnost to nalaže svoju proizvodnu aktivnost u potpunosti izmeste na isplativije lokacije u svetu. Veliki deo stranih direktnih investicija zemalja Beneluksa, kao i trgovinske razmene, odnosi se na druge zemlje Evropske unije i SAD, deo ulaganja izvršeno je u zemlje BRIK, Turske, zemlje istočne Evrope nove članice EU i bivše kolonije u slučaju Belgije i Holandije, a po neka investicija došla je i u Srbiju. Postavlja se pitanje šta stoji iza odluke nekih od ovdašnjih preduzetnika da ulože u Srbiju i da li je ona, pošto ostaje u suštini zanemarljiva u odnosu na ukupna strana direktna ulaganja Belgije i Holandije, rezultat puke slučajnosti?

CRNO-BELI SVET

Pre pristupanja konkretnom sagledavanju razloga zbog kojih su kompanije sa tržišta Beneluksa izvršile ulaganje u Srbiju neophodno je razumeti istorijsko-statistički kontekst.

Prvi Belgijanci došli su u Srbiju sredinom XIX veka i pomogli izgradnju topolivnice u Kragujevcu 1851. godine. Posle uspostavljanja diplomatskih odnosa između dve države 80-tih godina XIX veka dolazi do značajnijeg ulaganja belgijskog kapitala u Srbiju. Belgijske kompanije najviše su prisutne u istočnoj Srbiji, i to u rudnicima Majdanpek, Aleksinac, Vrška Čuka kod Zaječara, Jelašnica kod Niša i Dobra na Dunavu, ali i u Beogradu gde su belgijske kompanije radile u oblasti tramvajskog saobraćaja i osvetljenja grada. Belgijski investitori prilično su ulagali i u izgradnju industrijskih pruga, što je sasvim logično imajući u vidu činjenicu da je Belgija u to vreme bila jedna od prvih industrijalizovanih zemalja u svetu, a da je Srbija bila ne toliko udaljeno izvoriste rudnih bogatstava. Među ovim infrastrukturnim projektima posebno mesto zauzima pruga duga 82 kilometra, tzv. „Belgijska pruga“, od rudnika Vrška Čuka do Radujevca na Dunavu. Interesantno je istaći i da je Srbija 1884. godine

DORĐE MAKIĆ

EKONOMSKI SAVETNIK, TOKIO, JAPAN

Iako se o ovoj temi može uvek polemisati, mnogi će se složiti da politika jedne zemlje treba da odražava njene ekonomske ciljeve. U našoj zemlji nesumnjivo postoji veoma bogat i dinamičan politički život i mnogi se verovatno ne bi složili sa takvom tezom ali je sigurno da nijedna politička opcija ne zastupa stav da građani treba da žive lošije i da imaju niži životni standard. Upravo iz tog razloga, u ekonomskom delovanju su (kao i u drugim sferama državne uprave) potrebni profesionalci, čiji je zadatak uvek isti - da nacija ostvari ekonomski prosperitet, bez obzira na političku orijentaciju i političku klimu.

Japan je možda jedan od najboljih primera za ostvarenju opšte stabilnosti bez obzira na politička zbivanja. U 2011. godini Japan je bio pogođen jednim od najjačih zemljotresa u istoriji, cunamijem, gubitkom od preko 18.000 ljudskih života i, povrh svega, najvećom nuklearnom krizom posle Černobilja. Doživeo je ostavku premijera, promenu Vlade, zamene ministara, i u istoj (fiskalnoj) godini uspeo je da usvoji četiri vanredna budžeta za obnovu delova pogođenih zemljotresom. Neposredna šteta procenjena je na 340 milijardi dolara, dok su serijom vanrednih izdvajanja obezbeđena sredstva od 280 milijardi dolara².

Uprkos svemu što se dešavalo u 2011. godini Japan nije zaboravio Srbiju, niti su građani Srbije zaboravili Japan. Naprotiv. Predsednik Srbije, Boris Tadić, neposredno pre razornog zemljotresa posetio je Japan, dok je svega nekoliko meseci kasnije predsednica Narodne Skupštine, Slavica Đukić-Dejanović, boravila u Japanu i, između ostalog, dodelila najviša odlikovanja Republike Srbije za strane državljane dvojici uglednih japanskih građana. Ambasada Republike Srbije ni jedan dan nije bila zatvorena zbog zemljotresa ili radijacije, dok je osoblje predstavništava stranih zemalja i međunarodnih organizacija privremeno napustilo Tokio.

Narod Srbije, iako sa veoma skromnim primanjima, zajedno sa kompanijama, Vladom i lokalnim samoupravama izdvojio je za naše, pa i međunarodne pojmove, velika sredstva za humanitarnu pomoć Japanu. Uprkos novonastaloj krizi u zemlji izlazećeg Sunca, prvi jenski kredit, od približno 250 miliona evra, ušao je u fazu realizacije dok naši građani mogu da putuju u Japan bez vize.

Da li je to zasluga ekonomije ili politike? Nemoguće je povući oštru liniju koja bi razdvojila jedne aktivnosti od drugih, ali je sigurno da su na oba polja predano radili profesionalci obe zemlje nekoliko godina. Osim velikog uspeha na ekonomskom i političkom planu, koji pre svega dugujemo našim profesionalcima, naš narod je zapamtio, i sa osećanjem duboke solidarnosti želeo da uzvрати pomoć koju nam je Japan pružao duži niz godina dok se naša zemlja nalazila u dubokoj senci ekonomske krize.

Japan kao (donedavno) druga ekonomska sila na svetu u razmeni sa Srbijom, odnosno bivšom Jugoslavijom, ostvarivao je veliki suficit još tokom industrijalizacije šezdesetih godina prošlog veka, kroz izvoz mašina i opreme (za izgradnju fabrika i brojne privredne grane u ekspanziji) pa do potrošnih dobara, elektronike, medicinskih i optičkih uređaja do automobila i rezervnih delova. Odnosi između dve zemlje su tradicionalno bili dobri dugi niz decenija i kao takvi su nastavili da traju i kada je Srbija (ponovo) uspostavljena kao samostalna država.

MILOMIR OGNJANOVIĆ

EKONOMSKI SAVETNIK, ČIKAGO, SJEDINJENE AMERIČKE DRŽAVE

Za sve proizvode i usluge, čak i one „besplatne“, neko je uložio svoj rad, neko je uvek platio za stvaranje nečeg što se smatra „besplatnim“. Samo uz uloženi trud i energiju, timsku igru, uzajamnu podršku, efikasnu komunikaciju i koordinaciju možemo očekivati uspeh i boljitak. Ove zakonitosti vidimo svakog dana i na sportskim terenima, i one su osnove tržišne ekonomije na kojem se zasniva biznis i današnji ekonomski međunarodni odnosi. Izloženi oštroj globalnoj konkurenciji i interesima, građenje partnerskih i poslovnih odnosa postaje imperativ za sticanje poverenja i širenje poslovnih veza i nacionalnih ekonomskih interesa. Izgradnja partnerskog odnosa, promocija domaće ekonomije, privlačenje stranih direktnih investicija i plasman domaće robe u inostranstvu iziskuje veliki trud i veštinu. Srbija je upravo u procesu razvoja i jačanja ekonomskih i političkih veza sa svim zemljama, među kojima je razvoj bilateralnog odnosa sa SAD nacionalni prioritet.

U poslednjoj deceniji ekonomski odnosi Srbije i SAD su u usponu i primetne su znatno veće mogućnosti za unapređenje međusobne trgovine i privlačenje direktnih stranih investicija. Ekonomska saradnja je, prvenstveno, bazirana na investicijama američkih kompanija, trgovinskoj razmeni skromnih razmera, podršci putem finansijske pomoći vlade SAD, kao i preferencijalnim trgovinskim statusom za određene kategorije srpskih proizvoda. Sa 25% SAD su bile najveći izvor ukupnih svetskih investicija. Američke kompanije su i među najvećim investitorima u Srbiji.

U prošlosti su ekonomsku saradnju SAD i Srbije opterećivali politički odnosi. Raspad bivše Jugoslavije je uslovio zastoj u saradnji dve zemlje. Ipak, posete potpredsednika SAD, Džozefa Bajdena, Beogradu u maju 2009. godine, kao i američkog državnog sekretara, Hilari Klinton, 2010. godine su u poslovnim krugovima ocenjene kao snažan signal podrške američkim kompanijama da posluju u Srbiji. U istom periodu otpočinju i inicijative za promociju ekonomskih potencijala Srbije u Americi.

Činjenica je da su retke zemlje sa kojima SAD imaju dugu tradiciju formalizovane ekonomske saradnje kao sa Srbijom. Srbija i SAD ove godine obeležavaju 130 godina od postavljenja prvog opunomoćenog poslanika SAD u Srbiji. Kralj Srbije Milan Obrenović je 10. novembra 1882. godine primio akreditivna pisma i prihvatio Eugena Schuylera, prvog američkog izaslanika u Srbiji. Ekonomski odnosi bili su iznenađujuće uspešni i uprkos ideološkim razlikama između dve vlade u periodu 1945-1991. godine. Ipak, raspad bivše Jugoslavije uslovio je zastoj u političkoj i ekonomskoj saradnji dve zemlje. Sankcijama UN od maja 1992. godine, prekinuta je privredna saradnja. Tokom NATO bombardovanja Srbije 1999. godine došlo je i do potpunog prekida diplomatskih odnosa, kao i do drastičnog pada u komercijalnoj saradnji. Ipak, političke promene 2000. godine, uklanjanje tzv. „spoljnog zida“ sankcija 2003. godine, kao i priznavanje Trgovinskog sistema preferencijala doprinele su poboljšanju ekonomskih odnosa Srbije i SAD. Sadašnji ekonomski odnosi su ponovo u usponu, i očekuje se jačanje poslovnih veza u narednim godinama.

CRNO-BELI SVET

Američke kompanije su među najvećim investitorima u Srbiji. U periodu od 2000. do 2011. godine investirale su više od \$1,5 milijarde USD. Među njima su: Philip Morris, US Steel, Coca Cola, PepsiCo, Kongsing, Ball Corporation, Van Drunen Farms, West Pharmaceuticals, Mitas, Microsoft, Johnson Controls, Darby Investment Fund, Merrill Lynch, John Deere i druge.

ALEKSANDAR IVKOVAC

EKONOMSKI SAVETNIK, BERLIN, NEMAČKA

Možda je umesto ove moderne poslovice u naslovu mogla da stoji i neka od brojnih krilatica koje u nemačkom jeziku postoje na temu rada, novca, trgovine, zanatstva ili marljivosti. Ova savremena, međutim, možda na najbolji način ilustruje odnos koji Nemci danas gaje prema radu i privređivanju kao primarnim društvenim aktivnostima, bez kojih nema „nadgradnje“. Neki će reći da ih ovo podseća na Marksov dijalektički materijalizam. Istina je da bez funkcionalne privrede nema radnih mesta, a time ni poreskih prihoda za javnu infrastrukturu, kulturu, obrazovanje, zdravstvo i socijalna davanja.

Današnje društvo blagostanja nemački građani ne povezuju sa Marksom, već sa posleratnim ministrom ekonomije i kasnijim saveznim kancelarom, Ludvigom Erhardom, konzervativnim političarem, koji se smatra glavnim tvorcom nemačkog privrednog čuda pedesetih godina prošlog veka, u vreme kada su nakon vojnog i društvenog sloma Trećeg rajha postavljani temelji savremene Nemačke. Sam Erhard smatrao je da privredni uspon Zapadne Nemačke nije nikakvo čudo, već rezultat napornog rada – doduše uz izdašnu američku pomoć kroz Maršalov plan – ali istovremeno uz velika odricanja nemačkog stanovništva u prvim posleratnim godinama. Umesto u privatnu potrošnju, dobit preduzeća usmerava se u obnovu razorenih ili na ime ratne štete demontiranih industrijskih kapaciteta. U početku se ulaže u rudarstvo, energetiku i čeličnu industriju kao osnovu za mašingradnju, hemijsku i elektro-industriju. Plate zaposlenih isprva rastu simbolično, a politički slogan „Blagostanje za sve!“ pojaviće se tek nakon konsolidacije industrijskih kapaciteta pred parlamentarne izbore 1957. godine. Podsticanje privatnog konzuma i masovna tražnja za proizvodima široke potrošnje, dodatno ubrzavaju privredni rast i ubrzo dolazi do ostvarenja pune zaposlenosti.

Erhardov koncept *socijalne tržišne privrede*, koji za cilj ima da na principima slobodne konkurencije podstakne slobodu preduzetništva i omogući ekonomsku osnovu za stalni društveni razvoj i održavanje socijalnog balansa, danas je opšteprihvaćen i predstavlja temelj društveno-ekonomskog poretka u ujedinjenoj Nemačkoj. Ideja socijalne tržišne privrede ugrađena je i u Lisabonski ugovor EU.

Savezna Republika Nemačka povratice u decenijama posle rata poštovanje svojih suseda i nekadašnjih neprijatelja upravo izgradnjom privrednih kapaciteta i stalnim tehnološkim napretkom. Mašine i postrojenja „made in Germany“ cenjeni su danas na svim kontinentima, a posvećenost Nemaca proizvodnji ogleda se i kroz jezik: dok većina naroda govori o „inženjerskom umeću“, nemački jezik poznaje izraz „inženjerska umetnost“ (Ingenieurskunst).

Danas je Nemačka ne samo vodeća evropska ekonomija, već i politički najuticajnija zemlja EU, koja vanredno visok ugled u svetu dobrim delom uživa upravo zbog svoje snažne privrede.

CRNO-BELI SVET

Sa blizu 82 miliona stanovnika i godišnjim bruto društvenim proizvodom od oko 2.570 milijardi evra, Nemačka i u globalnom svetu zauzima značajno mesto, a u evropskim okvirima je pravi džin. Srbija ima nešto više od 7 miliona stanovnika (bez Kosova i Metohije) i godišnji bruto društveni proizvod od oko 30 milijardi evra. Učešće prerađivačke industrije u nemačkom bruto društvenom proizvodu visoko je čak i u poređenju sa razvijenim industrijskim zemljama. Od Srbije, veći udeo poljoprivrede u nacionalnom dohotku u Evropi,